

Werkwijze autismevriendelijkheidsmeter (voor leerkrachten)

Wat is autismevriendelijkheid?

In een autismevriendelijke school kan iedere leerling zich in eigen tempo en volgorde ontwikkelen en sluit het onderwijs aan bij de interesses en kwaliteiten van de leerling. Het uitgangspunt is dat iedereen verschillend is en dat diversiteit meerwaarde biedt voor de school en de samenleving. Kortom, individuele kwetsbaarheden van leerlingen mogen er zijn en er wordt gezamenlijk naar praktische oplossingen gezocht. (bron: Vanuit Autisme Bekeken; checklist voor scholen http://www.vanuitautismebekeken.nl/sites/default/files/documenten/checklist_scholen_def_2.pdf)

Relationele en seksuele vorming en autisme

Sinds eind 2012 zijn scholen verplicht om aandacht te besteden aan relationele en seksuele vorming. Er bestaan diverse lespakketten met aansprekend materiaal dat leerkrachten kunnen gebruiken om dit thema te behandelen (zie o.a. www.seksuelevorming.nl). De vraag is echter of dit materiaal ook geschikt is voor jongeren met een autismespectrumstoornis. Sluit het qua inhoud, vorm en samenstelling goed aan bij hun wensen, niveau en leerstijl? Dát is de vraag die centraal staat binnen de werkgroep Relaties van de Academische Werkplaats Autisme Samen Doen!. Daar waar reguliere lesmaterialen waarschijnlijk bepaalde voorkennis en vaardigheden veronderstellen, moet er gekeken worden of dit wel aansluit bij leerlingen met autisme. Leerlingen met autisme ontwikkelen zich meestal niet volgens het standaard patroon. Zij kunnen bijvoorbeeld op cognitief gebied voorlopen en tegelijk op sociaal/emotioneel gebied achterlopen op leeftijdsgenoten. Ook uit autisme zich op veel verschillende manieren. Dit betekent dat een onderwijsaanpak niet alleen gericht moet zijn op een standaard ontwikkeling, maar ook op leerlingen met een disharmonische ontwikkeling.

Autismevriendelijkheidsmeter

Om te beoordelen of bestaand lesmateriaal op het gebied van relationele en seksuele vorming past bij leerlingen met autisme, is een autismevriendelijkheidsmeter ontwikkeld. Oftewel: een lijst van criteria waar lesmateriaal aan zou moeten voldoen, wil het goed aansluiten bij deze doelgroep. Lesmateriaal zal niet alleen qua inhoud dieper in moeten gaan op bepaalde onderwerpen, maar zal ook op het gebied van vormgeving en werkvormen rekening moeten houden met de cognitieve leerstijl van jongeren met autisme. In de ontwikkeling van de autismevriendelijkheidsmeter is gebruik gemaakt van diverse bronnen: wetenschappelijke literatuur; praktijkervaring van de werkgroepleden; input van leerkrachten die met de doelgroep werken; ervaringsdeskundigen; en bestaand materiaal dat specifiek ontwikkeld is voor deze doelgroep. De autismevriendelijkheidsmeter is verdeeld in vijf subschalen:

1. Vormgeving
2. Didactische tekst (inhoud)
3. Visuele ondersteuning
4. Inhoud lesstof
5. Werkvormen (verschillende manieren waarop de lesstof wordt aangeboden):

Wanneer lesmateriaal langs de meter gelegd wordt, kan per subschaal kan een cijfer omcirkeld worden op schaal 1 t/m 5. Over het algemeen geldt hierbij 1= materiaal is niet geschikt voor jongeren met autisme, 2= Het materiaal biedt onvoldoende ondersteuning voor leerlingen met autisme, 3= het materiaal is voldoende bevonden voor het gebruik bij leerlingen met autisme, maar zou op veel punten autismevriendelijker kunnen, 4= materiaal is geschikt voor het gebruikt bij leerlingen met autisme en voldoet aan de basisverwachtingen waaraan autismevriendelijk lesmateriaal zou moeten voldoen, 5 = materiaal is zeer geschikt voor het gebruikt bij leerlingen met autisme, bevat nauwelijks tekortkomingen en overtreft de basisverwachtingen. Per item staat nog een itemspecifieke toelichting.

	Naam materiaal: Jaar van uitgave: Doelgroep: Naam leerkracht:						
1	Vormgeving						Opmerkingen
a	Zijn de werkbladen rustig en overzichtelijk vormgegeven? <i>Toelichting:</i> 1= Er staan veel drukke of onrelevante illustraties/teksten/kleuren op de werkbladen En/of het aantal opdrachten per werkblad is erg onoverzichtelijk. 5= De werkbladen zijn rustig en overzichtelijk vormgegeven zonder drukke of onrelevante illustraties én het aantal opdrachten per werkblad is beperkt tot een overzichtelijk aantal	1	2	3	4	5	
b	Is het in één oogopslag duidelijk waar het werkblad over gaat? <i>Toelichting:</i> 1= Hoofd- en bijzaken zijn niet duidelijk onderscheiden en/of 5= Het is gelijk duidelijk wat de focus is zodat de leerling weet waar en hoe te beginnen. Belangrijke tekst is bijvoorbeeld gemarkeerd of staat in een kader waardoor het voor de leerling duidelijk is wat hoofd- en bijzaken zijn.	1	2	3	4	5	
c	Zijn de werkbladen en lessen op een consequente manier gestructureerd? <i>Toelichting:</i> 1= Iedere les heeft een andere opbouw en werkbladen hebben geen vaste structuur. 5= Alle lessen/hoofdstukken hebben dezelfde opbouw. Er wordt zowel op de werkbladen als tijdens de lessen volgens een vaste structuur gewerkt waardoor er een mate van voorspelbaarheid en overzichtelijkheid is voor de leerling.	1	2	3	4	5	

2	Didactische tekst (inhoud)						
a	<p>Is de hoeveelheid informatie per les voldoende afgebakend?</p> <p><i>Toelichting:</i> 1= De hoeveelheid lesstof per les is teveel en/of verschillende onderwerpen worden in dezelfde les behandeld waardoor leerlingen binnen een les moeten schakelen tussen verschillende onderwerpen. 5= De hoeveelheid lesstof is niet teveel en niet te weinig. Het is voor de leerling duidelijk welk onderwerp/thema behandeld wordt in de les.</p>	1	2	3	4	5	
b	<p>Wordt belangrijke informatie voldoende herhaald?</p> <p><i>Toelichting:</i> 1= Er is geen samenvatting of conclusie aan het eind van de les en belangrijke informatie wordt niet herhaald. 5= Belangrijke tekst wordt in dezelfde woorden, maar korter herhaald zodat het beter blijft hangen bij de leerling. Bijvoorbeeld in de vorm van een conclusie, of korte samenvatting.</p>	1	2	3	4	5	
c	<p>Zijn de woorden die in de teksten gebruikt worden expliciet, concreet en niet dubbelzinnig?</p> <p><i>Toelichting:</i> 1= De woorden die gebruikt worden zijn vaak impliciet (stilzwijgend waarbij er vanuit gegaan wordt dat de leerling het zelf wel begrijpt, bijvoorbeeld "en daarna gaan ze ...je weet wel doen.") en/of er worden veel abstracte woorden gebruikt zonder duidelijke definitie zodat worden wellicht door iedereen anders opgevat kunnen worden, zoals "het doen" of "met elkaar naar bed gaan" 5= De woorden zijn duidelijk en specifiek. Er worden geen abstracte begrippen gebruikt zonder duidelijke definities zodat het voor de leerling duidelijk is wat de betekenis is.</p>	1	2	3	4	5	

3	Visuele ondersteuning:						Opmerkingen
a	<p>Is er in/bij het lesmateriaal ondersteuning d.m.v. beeldmateriaal (foto's, pictogrammen, afbeeldingen, videomateriaal)? Indien aanwezig:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zijn deze relevant? • Zijn deze realistisch? <p><i>Toelichting:</i> <u>Relevant:</u> 1= Er is beeldmateriaal, maar deze zijn meer zijdelings gerelateerd ter vermaak of als opvulling/opvrolijking van de lesstof. 5= Het beeldmateriaal heeft het als doel om de lesstof inhoudelijk te ondersteunen of verduidelijken. <u>Realistisch:</u> 1= Het beeldmateriaal is onrealistisch, bijvoorbeeld doordat het animaties zijn van mensen of cartoons. 5= Leerlingen kunnen zich identificeren met het beeldmateriaal (bv. foto's of videobeelden van leeftijdsgenoten). Houd voor deze score er ook rekening mee dat de foto's ook prettig moeten zijn om te bekijken. Uit de praktijk blijkt namelijk dat sommige realistische foto's zo expliciet zijn dat ze door jongeren en trainers onprettig worden gevonden om naar te kijken.</p>	<p>nee 1 1</p>	<p>2 2</p>	<p>3 3</p>	<p>4 4</p>	<p>ja 5 5</p>	<p>Zo ja, welke vorm beeldmateriaal?</p>
b	<p>Wordt er gebruik gemaakt van andere vormen van visuele ondersteuning (zoals schema's/diagrammen/checklists/rijtjes/overzichten)? Indien er visuele ondersteuning (anders dan bij a beschreven) aanwezig is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zijn deze schema's/checklists relevant? • Zijn deze schema's/checklists duidelijk? <p><i>Toelichting:</i> <u>Relevant:</u> 1= De schema's/checklists zijn meer ter vermaak (grappig bedoeld) of ter opvrolijking van de lesstof. 5= Het doel is om de lesstof inhoudelijk te ondersteunen of verduidelijken. Hierbij wordt bv. een samenvatting gegeven van (een deel van) de lesstof en geen nieuwe informatie gegeven. <u>Duidelijk:</u> 1= De schema's/checklists zijn onoverzichtelijk en/of bevat zonder introductie nieuwe informatie voor de leerling.</p>	<p>nee 1 1</p>	<p>2 2</p>	<p>3 3</p>	<p>4 4</p>	<p>ja 5 5</p>	<p>Zo ja, welke vorm van visuele ondersteuning?</p>

	5= Er worden concrete bewoordingen gebruikt in de schema's/checklists zodat het voor de leerling begrijpelijk is wat er gedaan moet worden.						
4	Inhoud lesstof						Opmerkingen
a	<p>Is er aandacht voor theoretische uitleg over sociale regels?</p> <p><i>Toelichting:</i> 1= Sociale regels worden niet uitgelegd en/of er wordt stilzwijgend aangenomen dat deze regels voor iedereen duidelijk zijn. 5= Sociale regels worden op een duidelijke manier uitgelegd waarbij aandacht wordt besteed aan normen en waarden en/of het sociale begrip en inlevingsvermogen wordt geoefend (bijvoorbeeld door aandacht te besteden aan hoe iets voor iemand zou zijn).</p>	1	2	3	4	5	
b	Zijn er onderwerpen die in dit lesmateriaal niet behandeld worden waarvan u vindt dat deze wel aan bod zouden moeten komen bij relationele en seksuele vorming?	ja				nee	Zo ja, licht toe:
c	Zijn er onderwerpen die volgens u uitgebreider besproken zouden moeten worden dan de standaard lesinhoud (omdat sommige leerlingen in uw klas hier meer moeite mee hebben)?	ja				nee	Zo ja, licht toe:
5	Werkvormen (verschillende manieren waarop de lesstof wordt aangeboden):						Opmerkingen
a	<p>Wordt er gebruik gemaakt van een goede afwisseling/balans tussen verschillende werkvormen waarbij de leerling daadwerkelijk kan oefenen met de lesstof?</p> <p><i>Toelichting:</i> 1= Er wordt, naast de inhoudelijke lesstof waarbij de leerling moet kijken en luisteren, geen gebruik gemaakt van werkvormen waarbij een actieve houding vereist wordt.</p>	1	2	3	4	5	Geef hier enkele voorbeelden van actieve werkvormen die in dit lesmateriaal gebruikt worden:

	<p>3= Er wordt wel gebruik gemaakt van afwisselende werkvormen, maar de leerling oefent hierin niet met de lesstof (opdrachten zijn meer ter vermaak) of er wordt onvoldoende verband gelegd tussen de lesstof en de werkvormen waardoor de focus van de les onduidelijk wordt.</p> <p>5= Er is een goede afwisseling/balans tussen verschillende werkvormen (zoals luisteren, kijken, uitvoeren, schrijven) om de aandacht van leerlingen vast te houden en tegemoet te komen aan de verschillende leerstijlen. Deze werkvormen zijn inhoudelijk relevant en doelgericht waardoor de leerling kan oefenen met de lesstof. NB: houd er bij deze score ook rekening mee dat er verband tussen de lesstof en de verschillende werkvormen gelegd wordt zodat voor de leerling de focus van de les duidelijk blijft.</p>						
b	<p>Is er ruimte om vooraf, tijdens of achteraf (anoniem) te checken welke vragen of ideeën een leerling heeft?</p> <p><i>Toelichting:</i> 1= Leerlingen hebben alleen de mogelijkheid om tijdens de les vragen te stellen én de leerkracht heeft in dit lesmateriaal niet de mogelijkheid om vooraf te checken of leerlingen vragen of (idiosyncratische) ideeën hebben. 5= De leerling krijgt voldoende ruimte om (anoniem) vragen te stellen, zodat ook leerlingen die het lastig vinden om vragen te stellen in een groep de mogelijkheid hebben om vragen te stellen. De leerkracht heeft ook voldoende ruimte om vooraf (anoniem) vragen en ideeën van leerlingen te inventariseren zodat eventuele idiosyncratische ideeën (individueel) bijgesteld kunnen worden.</p>	1	2	3	4	5	
c	<p>Is er voldoende tijd en ruimte om te checken of alle leerlingen de lesstof begrepen hebben?</p> <p><i>Toelichting:</i> 1= Er is geen tijd en/of ruimte om te checken of alle leerlingen de lesstof begrepen hebben. 3= Er is geen ruimte om individueel te checken of alle leerlingen de lesstof begrepen hebben, maar de leerkracht geeft wel een samenvatting van de lesstof die leerlingen helpt om hoofd- en bijzaken te onderscheiden. 5= Er is voldoende ruimte om na te checken of alle leerlingen de lesstof begrepen hebben en de hoofd- en bijzaken hebben kunnen onderscheiden (bijvoorbeeld door het stellen van vragen of het maken en nabespreken van huiswerkopdrachten).</p>	1	2	3	4	5	
d	<p>Worden ouders bij het lespakket betrokken (parent involvement)?</p> <p><i>Toelichting:</i></p>	1	2	3	4	5	

<p>1= Ouders worden niet betrokken. 3= Leerlingen krijgen een lesbrieft mee voor hun ouders/ouders krijgen een lesbrieft per e-mail 5= Ouders worden geïnformeerd over de les én hebben een actieve rol doordat ze samen met hun kind huiswerkopdrachten moeten uitvoeren of deelnemen aan ouderbijeenkomsten.</p>						
Aanvullende vragen voor de leerkracht						
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hoeveel jaar heeft u ervaring als leerkracht? ➤ Hoeveel klassen geeft u momenteel les over het thema relationele en seksuele vorming en hoeveel leerlingen met autisme zitten er in deze klas(sen)? ➤ Vindt u dat dit thema speciale aandacht behoeft bij leerlingen met autisme? ➤ In hoeverre voelt u zich bekwaam bij het lesgeven over het thema relationele en seksuele vorming? ➤ In hoeverre voelt u zich prettig bij het lesgeven over dit thema? ➤ Welke werkvormen vindt u het prettigst voor een klas met o.a. leerlingen met autisme? ➤ Op welke manier zou u als leerkracht ondersteund willen worden bij het lesgeven aan deze doelgroep over dit thema? ➤ Op welke manier zou de ouderbetrokkenheid bij dit thema volgens u vergroot kunnen worden? 					

	<p>➤ Heeft u tips om het lesmateriaal autismevriendelijker te maken en/of aan te bieden?</p>
--	--